

Ágúst Einarsson

Nám í endurskoðun í Viðskipta- og hagfræðideild

Greinin fjallar um nám í reikningshaldi og endurskoðun í Viðskipta- og hagfræðideild Háskóla Íslands. Fyrst er fjallað um núverandi skipulag í deildinni og helstu breytingar hin síðustu ár. Síðan er lýst skipulagi kennslu í endurskoðun, fjallað er um álit sérstakrar nefndar um menntunarmál endurskoðenda, rædd er samkeppnisstaða deildarinnar og að lokum er vakin athygli á nokkrum atriðum þar sem góður samstarfsflötur er milli deildarinnar og Félags löggiltra endurskoðenda.

1. Núverandi skipulag og helstu breytingar

Núna eru 1.000 manns í grunnnámi í deildinni, 200 í rannsóknartengdu meistaranámi og 50 í MBA námi. Þetta eru miklu fleiri en hafa verið í deildinni undanfarin ár. Viðskipta- og hagfræðideildin er ein stærsta deild skólans en nú eru yfir 8.000 nemendur í Háskóla Íslands. Nemendum deildarinnar hefur fjölgað úr 600 í 1.250 á síðustu 10 árum og hlutfall nemenda deildarinnar hefur farið úr 12% af heildarfjölda nemenda í 16%.

Megináherslan í grunnnámi er BA/BS nám sem er til 90 eininga. Í hagfræðiskor eru 100 manns í grunnnámi og þar eru fjórar námsleiðir; BS í hagfræði sem er stíft fræðilegt hagfræðinámi, BS í hagfræði með áherslu á fjármálalega hagfræði, BA í hagfræði sem er blanda úr hagfræði og viðskiptafræði og BA í hagfræði með lögfræði sem aukagrein sem er ný námsleið og byrjaði í haust.

Í viðskiptaskor eru 900 nemendur í grunnnámi og er hún langstærsta skor Háskólans. Í grunnnámi er m.a. fjögurra ára viðskiptafræðinámi til cand. oecon. prófs sem gildir 120 einingar. Í cand. oecon. náminu eru tvö kjörsvið, þ.e. reikningshalds- og endurskoðunarsvið og svo fjármálasvið. Á reikninghalds- og endurskoðunarsviðinu eru nú 35 nemendur, 24 konur og 11 karlar auk 15 nemenda í viðbótarnámi. Það eru nemendur sem eru með BS t.d. frá Háskólanum í Reykjavík og öðrum skólum og eru að taka endurskoðunarsviðið til þess að geta síðar sótt um að þreyta löggildingarpróf í endurskoðun. Af þessum 15 eru 11 konur og 4 karlar.

Það eru fimm BS línur í viðskiptafræði, þ.e. ein án sérhæfingar, önnur með áherslu á stjórnun, sú þriðja með áherslu á alþjóðasamskipti og viðskiptatungumál, sú fjórða með áherslu á markaðsfræði og sú

fimmta með áherslu á fjármál. Sú sjötta er væntanleg sem er í upplýsingatækni. Þessar línur enduspeгла mörg fyrri svið cand. oecon. námsins. Þróunin innan Háskóla Íslands hefur hins vegar verið í átt til BS og BA náms og síðan rannsóknartengds meistaranáms. Deildin hefur fylgt þeirri þróun að nokkru en ekki öllu leyti.

2. Skipulag námsins í endurskoðun

Á reikningshalds- og endurskoðunarsviðinu eru 120 einingar og er kennt í 3ja eininga námskeiðum. Þau eru 40 talsins og sjást í töflu 1:

Rekstrarhagfræði I, II og III	Tjáning og samskipti Lögræði I og II	Endurskoðun I og II Reikningshald 7 námskeið
Þjóðhagfræði I og II	Upplýsingakerfi-forritun	Fjárhagsbókhald I og II
Stærðfræði	Fjármál I og II	Rekstrarbókhald I og II
Markaðsfræði I og II	Tölfræði I og II	Ársreikningagerð
Stjórnun I og II	Aðgerðarannsóknir	Samstæðu reikningsskil
Upplýsingatækni-tölvunotkun	Skattskil I og II	Reikningsskilafræði
Aðferðafræði	Upplýsingakerfi-bókhaldskerfi-tölvuendurskoðun	Valgrein I og II
Haglýsing	Fjármuna- og félagaréttur	Kandídatsritgerð
Rekstrarstjórnun I og II		

Tafla 1: Námskeið á reikningshalds- og endurskoðendasviði

Þetta er umfangsmikið nám í reikningshaldi og endurskoðun og hefur reynst vel. Námið er bæði byggt á reynslu erlendis og óskum, ekki hvað síst frá Félagi löggiltra endurskoðenda á sínum tíma. Deildin hefur litið á það sem verkefni sitt í fortíð, nútíð og framtíð að mennta góða endurskoðendur í samræmi við þarfir markaðarins að höfðu samráði við starfandi endurskoðendur.

Fjölmarginir stafandi endurskoðendur hafa kennt í námskeiðum deildarinnar en nú eru tveir fastir kennarar á sviðinu, Stefán Svavarsson, sem er einfaldlega deildin á þessu sviði, og Einar Guðbjartsson sem bættist við kennsluliðið fyrir fáum misserum. Að öðrum ólöstuðum má nefna professor emeritus Árna Vilhjálmsson en án hans hefði þetta nám aldrei orðið og fæstir endurskoðendur væru í núverandi stöðum sínum.

Gott væri að fá fleiri fasta kennara til deildarinnar og er sífellt verið að leita en vel menntaðir einstaklingar í endurskoðun sem vilja helga sig kennslu eru ekki margir. Að vel yfirveguðu ráði hefur ekki verið farin sú leið að breyta náminu í BS og MS þótt slíkt komi vel til greina síðar. Slíkt nám yrði væntanlega 90 eininga grunnám og 60 eininga rannsóknartengt framhaldsnám. Til að stíga það skref þarf að fá fleiri kennara og byggja betur upp rannsóknaraðstöðuna. Hér myndi liðsinni Félags löggiltra endurskoðenda og fyrirtækja koma að góðu gagni.

Þótt deildin hafi vaxið verulega á mörgum öðrum sviðum er það skoðun mín sem deildarforseta að kennsla og nám í endurskoðun við Viðskipta- og hagfræðideild sé burðarás starfsins sem ekki verður hvíkað frá.

Rannsóknarnám hefur verið byggt upp í samræmi við stefnu Háskólans og nú eru yfir 800 manns í rannsóknartengdu framhaldsnámi við Háskólann og þar eru 200 í Viðskipta- og hagfræðideild. Þetta er mikið átak og var byrjað t.d. með meistaranám í mannauðsstjórnun í haust sem fékk góðar undirtektir. Mun færri eru teknir inn í meistaranámið en sem vilja. MBA nám deildarinnar hefur gengið afskaplega vel en nú var annar hópurinn að byrja þar. Þar eru skólagjöld en það er eina námið þar sem heimild er til slíks.

3. Hugmyndir nefndar um menntunarmál endurskoðenda

Fyrir tveimur árum var unnið álit um menntun endurskoðenda á vegum Félags löggiltra endurskoðenda. Það var sérstök nefnd í því sem í áttu sæti Birgir Finnbogason, Margrét G. Flóvenz, Sigþór C. Guðmundsson, Stefán Svavarsson, Sveinn Jónsson og Símon Á. Gunnarsson sem leiddi hópinn. Meðal helstu niðurstaða nefndarinnar er að erlendis hefur stefnt í meiri menntun endurskoðenda fyrir löggildingu en áður.

Deildin hefur ekki viljað fara í BS nám í reikningshaldi og endurskoðun fyrr en tryggt væri að vandað MS prógramm væri raunhæft. Það er skoðun deildarinnar að MS nám, sérstaklega í fagi eins og endurskoðun sem byggir á mjög sterkum grunni, verði frá byrjun að vera mjög öflugt hvað kennara og námskeið varðar. Síðustu misseri hefur því verið stefnt að MS námi með því að styrkja núverandi kandídatnáms og reikningshalds- og endurskoðunarsviðinu haldið óbreyttu sem 4 ára námi þrátt fyrir að grunnám sé almennt að færast í þriggja ára BA- og BS-gráður.

Það var einnig niðurstaða nefndar félagsins að til þess að fá löggildingu til endurskoðunarstarfs skuli fólk hafa lokið MS gráðu í reikningshaldi og endurskoðun. Það má segja að þessi stefna sé einnig framtíðarsýn deildarinnar. Deildin sér um bóklega þátt námsins en verklegi þátturinn tengist starfi á stofum. Nefndin lagði til að verklegu prófin væru í sama formi og hingað til en hægt væri að taka þau áður en öllum starfsþjálfunartíma væri lokið en að settar verða reglur um starfsþjálfun endurskoðunarnema.

Ég tel að þessi skýrsla félagsins sé góð stefnumörkun enda er það sameiginlegt markmið deildar og félags að menntunin sé sambærileg og gerist erlendis. Menntunarmál endurskoðenda lúta jafnframt alþjóðlegum stöðlum meira en áður og hefur t.d. ESB gefið úr sérstaka tilskipun um verkleg próf endurskoðenda. Það kom skýrt fram hjá nefndinni að ólíklegt sé að unnt eða hagkvæmt væri að bjóða upp á MS gráðu í

reikningshaldi og endurskoðun á fleiri en einum stað hérlendis. Deildin tekur undir það. Þetta er það sérhæft nám sem útheimtir alla þá krafta sem við búum yfir hérlendis ef á annað borð er ætlunin að færa slíkt meistaranám inn í landið.

Meistaránám er dálítið tískuorð um þessar mundir, ekki aðeins hérlendis, og vöxturinn innan Háskóla Íslands á þessu sviði hefur verið mjög mikill, m.a. innan Viðskipta- og hagfræðideildar. Það er mitt mat að það megi ekki fara of geyst í þeirri þróun ef takast á að halda uppi þeim gæðastaðli sem menn vilja. Það er skoðun Stefáns Svavarssonar sem ég deili að meistaranám í endurskoðun hérlendis sé það sem koma skuli en tryggja verði algerlega áður að staðið verði að öllu eins vel og kostur er, m.a. hvað varðar fjölda kennara og menntun þeirra.

Þess vegna er það ætlun deildarinnar að styrkja kandiðsnámið enn frekar m.a. með því að gera tvö námskeið úr Reikningshaldi IV og tvö námskeið úr reikningshaldi VI og bæta við námskeiðum í opinberum reikningsskilum, skattskilum, endurskoðun og fjármálum. Þetta þýðir að sex nýjum námskeiðum verður bætt við þegar nægur og hæfur mannskapur fæst en stefnan er að byggja framtíðina í minna mæli á stundakennurum en verið hefur. Hinir tveir föstu kennarar eru ekki nóg til að hefja meistaranám nú þegar.

Þegar haft er í huga að það var Félag löggiltra endurskoðenda sem leitaði fyrir 25 árum eftir því við deildina að bóklegt nám í endurskoðun til löggildingar færi á háskólastig er það skoðun mín að þetta samstarf hafi allan tímann verið milli félagsins og deildarinnar og að skýrslan frá árinu 2000 sé mikilvæg varða á þeirri leið. Deildin vill að slík vinnubrögð verði áfram.

4. Samkeppnisstaða deildarinnar

Deildin er ekki í beinni samkeppni við aðra skóla um nám í reikningshaldi og endurskoðun. Þetta er sérhæft nám sem ég er ekki viss um að Íslendingar geti með góðu móti kennt á fleiri námsbrautum en einni. Ég er maður samkeppni á öllum sviðum en hér þarf að gæta sín, m.a. vegna þess að góðir kennarar eru vandfundnir, og mikilvægt er að framkvæma þetta eins og deildin hefur gert að fá til liðs við sig til kennslu starfandi menn úr stétt endurskoðenda.

Deildin er í samkeppni við aðra skóla á öðrum sviðum, við Viðskiptaháskólann Bifröst, Háskólann á Akureyri og Háskólann í Reykjavík. Það er holl samkeppni en okkar staða er þrengd mikið með því að Viðskipta- og hagfræðideild er ekki heimilt að taka skólagjöld en bæði Viðskiptaháskólinn Bifröst og Háskólinn í Reykjavík taka skólagjöld í grunnnámi en þar að auki fá þeir sama fé á hvern nemanda sem ríkið veitir til kennslu í Háskóla Íslands.

Viðskipta- og hagfræðideildin fær hins vegar ekki allt það fé sem ríkið leggur til Háskólans vegna hennar af því að hluti af því er tekinn til að greiða fyrir fámennar deildir sem menn vilja hafa kennslu í eins og í íslenskum fræðum, stærðfræði og guðfræði. Það er því ójöfn samkeppnistaða að búa við skert framlag sem aðrir skólar gera ekki og hafa auk þess ekki heimild til skólagjalda. Ég líki þessu við að vera í boxi með aðra hönd bundna fyrir aftan bak. Þessu er mætt að hluta til með stærðarhagkvæmni og sérhæfingu og enn meiri áhersla verður lögð á rannsóknir í framtíðinni og þar hentar frekara nám í endurskoðun vel.

Geta má þess að einnig er kennt diplomanám til 45 eininga og er deildin einna stærst á því sviði innan Háskólans og var þar brautryðjandi en hugsanlega mun deildin hætta því námsframboði enda hafa aðrir skólar tekið það upp. Þetta er eins og í endurskoðuninni. Sérhæfingin gildir öllu og hagkvæmni stærðarinnar er mikil þótt alls ekki megi ofmeta hana.

5. Önnur atriði

Ég lít svo á að samstarf deildarinnar við starfandi endurskoðendur sé lykilatriði. Deildin verður alltaf að fá að vita hvort nemarnir sem eru nýútskrifaðir séu í lagi og uppfylli væntingar stofanna. Deildin vill haga kennslunni eftir ábendingum endurskoðenda. Ýmislegt er gert til að efla samskipti við starfandi fyrirtæki. Formaður Félags löggiltra endurskoðenda hefur boðið aðstoð við starf deildarinnar og slíkt viðhorf er ánægjulegt og í anda þess góða samstarfs sem hefur ríkt um þetta nám við deildina.

Í fyrra voru stofnuð Hollvinasamtök deildarinnar og þar eru í stjórn eftirfarandi sómafólk: Árni Vilhjálmsson, fyrrum prófessor, formaður Árni Tómasson, bankastjóri í Búnaðarbanka Íslands, Björn Rúriksson, athafnamaður, Einar Benediktsson, forstjóri Olís, Höskuldur Jónsson, forstjóri ÁTVR, Margrét Guðmundsdóttir, framkvæmdastjóri hjá Skeljungu, Margrét K. Sigurðardóttir, markaðsstjóri hjá Morgunblaðinu og formaður FVH, Tryggvi Jónsson, aðstoðarforstjóri Baugs, Tryggvi Pálsson, framkvæmdastjóri fjármálasviðs Seðlabanka Íslands. Þarna munu raddir m.a. endurskoðenda heyrast vel og þannig vill deildin hafa það.

Vísindatímarit er í undirbúningi sem verður fræðitímarit og góður vettvangur fyrir kennara, nemendur og starfandi menn í fyrirtækjum að birta rannsóknir sem verða á hæsta gæðaflokki með ritryningu að kröfum sem eru gerðar til sambærilegra tímarita á alþjóðavettvangi. Þetta verður athyglisvert framtak sem mun nýtast endurskoðendum vel sem og öðrum.

Einnig er í undirbúningi að hefja útgáfu kennslurita þar sem deildin mun gefa út kennslurit og kennslubækur á ýmsum fræðasviðum. Þetta hefur sárvantað og þegar eru nokkur handrit í undirbúningi. Deildin þarf aðstoð við þetta allt og ég heiti á endurskoðendum og fyrirtæki þeirra að

taka vel til hendinni ef beðið verður um stuðning. Deildin lítur á sig sem hluta af endurskoðendaumhverfi landsins, umhverfi sem er að mörgu leyti mjög sérstætt, vandað og félagslega sterkt. Deildin er býsna stolt af því að hafa lagt til svo marga góða einstaklinga í þann hóp.

Eitt svið sem endurskoðendur geta hjálpað til við er að stuðla að enn meiri rafrænum áskriftum Landsbókasafns-Háskólabókasafns. Þar hefur deildin notið Hollvina en þeir hafa fjármagnað einn virtasta gagnagrunn í heimi í viðskiptafræði og hagfræði, JSTOR, og þeir fengu tvö góð fyrirtæki, Hampiðjuna og Hval, til þess. Víða er slíkur stuðningur mikilvægur skólum og sjálfsagður í starfi fyrirtækja.

Deildin og kennarar hennar hafa verið öflug í starfi Endurmenntunarstofnunar Háskólans og símenntun skipti mun meira máli en áður. Hér þarf samvinnu marga aðila. Þekkingin úreldist fljótt og stundum hef ég sagt að reynslan geti verið minna en einskis virði sem er býsna harkalega að orði komist. Það þarf að vera meira á tánum en áður. Nú skipta háskólamenn um starf að meðaltali 8 sinnum á starfsferlinum. meðan tvisvar til þrisvar þótti mikið fyrir áratug eða svo.

Ég vil benda á atriði sem þarf að ræða innar deildarinnar, í Félagi löggiltra endurskoðenda og innan fyrirtækja, sem er hin siðferðislega ábyrgð í fyrirtækjarekstri og kennslu. Fréttir vestanhafs um misferli sem m.a. endurskoðendur tengjast mega ekki láta okkur ósnortin. Endurskoðendur hafa ávallt notið sérstaks trausts hérlendis fyrir góð vinnubrögð og góða menntun. Það má ekki hvika frá því en menn verða að vanda sig. Margt er ekki eins einfalt og það var fyrir 20 árum og á það við starf endurskoðandans en einnig starf kennarans. Deildin býður upp á námskeið í viðskiptasiðferði en það er lítið sótt hvort sem það lýsir meira nemendum, endurskoðendum framtíðarinnar, eða skólanum skal hér ósagt látið

Deildin vill gjarnan koma sterkar inn með sérstaka fræðifyrirlestra gagnvart félagsmönnum Félags löggiltra endurskoðenda og er hægt að hugsa sér ýmis konar útfærslu á því. Það er vert umhugsunar fyrir endurskoðunarfyrirtæki sem eru mörg mjög öflug hvort þau ættu ekki að styrkja fólk til framhaldsnáms á sviði reikningshalds og endurskoðunar erlendis og þannig stuðla að frekari þekkingu í landinu og hlúa að væntanlegum kennurum. Slíkur stuðningur væri ómetanlegur og yrði endurskoðunarfyrirtækjum til mikils sóma.

6. Lokaorð

Greinin á að gefa mynd að því sem verið er að gera í háskóladeild endurskoðenda við Háskóla Íslands. Flestir endurskoðendur landsins voru í deildinni og það hvílir gagnkvæm skylda á herðum deildarmanna og endurskoðenda.

Skólinn þarf alltaf að hugsa til sinna gömlu nemenda til að hjálpa þeim nýju og gömlu nemendurnar hafa ekki lokið menntun sinni nema miðla reynslu sinni í gegnum skólana til næstu kynslóðar. Þetta er því endalaust boðhlaup, en boðhlaup þar sem allir þátttakendur vinna.

Höfundur er prófessor og deildarforseti Viðskipta- og hagfræðideildar Háskóla Íslands. Greinin byggist á erindi höfundar á fundi Félags löggiltra endurskoðenda 4. september 2002.